

Kasprzyk, Damian

"Skansen kurpiowski im. Adama Chętnika w Nowogrodzie", Jerzy Jastrzębski, Łomża 2007 : [recenzja]

Notatki Płockie 52/3-212, 50-51

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

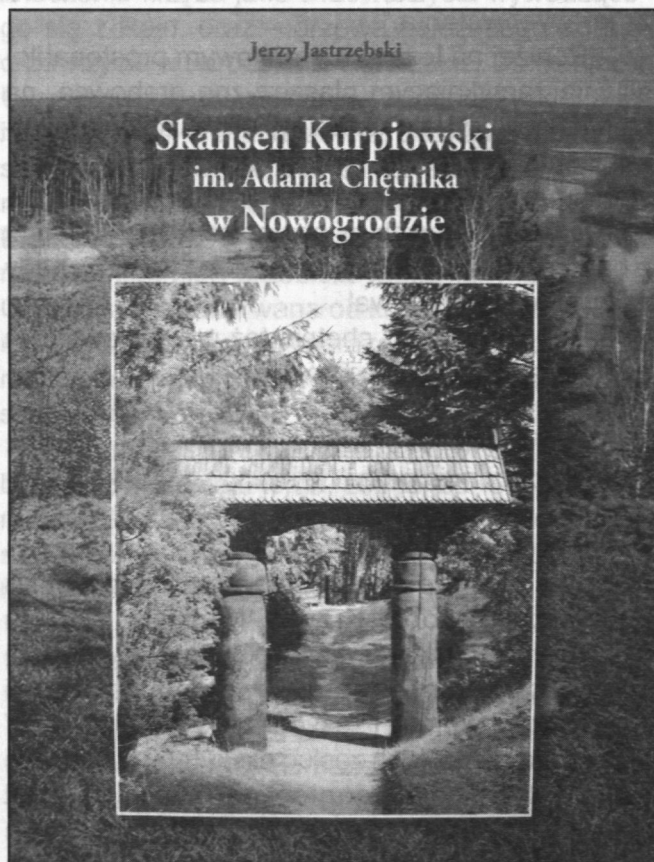
**JERZY JASTRZĘBSKI, SKANSEN KURPIOWSKI IM. ADAMA
CHĘTNIKA W NOWOGRODZIE,
ŁOMŻA 2007, WYD. MUZEUM PÓLNOCNO-MAZOWIECKIE
ŁOMŻA, ss. 76.**

Dla Skansenu Kurpiowskiego w Nowogrodzie rok 2007 był rokiem jubileuszowym. Odbływały się obchody 80-lecia istnienia placówki, których punktem kulminacyjnym była wrześniowa konferencja „Muzea na wolnym powietrzu a produkty regionalne”. Rocznicowy charakter posiada także książka autorstwa Jerzego Jastrzębskiego.

Istnieje szereg przyczyn uzasadniających potrzebę zrecenzowania książki poświęconej Skansenowi Kurpiowskiemu w Nowogrodzie nad Narwią w „Notatkach Płockich”. Zachodnie rubieże Kurpiowszczyzny przed I wojną światową wchodziły w skład guberni płockiej. Jeszcze rozleglejsze obszary tego etnograficznego subregionu mazowieckiego obejmowała zasięgiem diecezja płocka (tradycje kurpiowskie jeszcze obecnie promieniują na wschodnie dekanaty). Te i inne okoliczności leżały u podstaw żywego zainteresowania tym obszarem w środowisku działaczy Towarzystwa Naukowego Płockiego. Szczególnie ks. Władysław Skierkowski, Aleksander i Maria Macieszowie oraz Halina Rutska Kurpiowszczyznę znali i przybliżali płoczanom na różne sposoby jej kulturę. Konieczność omówienia na płockim gruncie książki J. Jastrzębskiego wynika także z faktu uwzględnienia przez autora istnienia w Nowogrodzie Stacji Badań Naukowych Dorzecza Środkowej Narwi powstałej w 1933 roku ściśle powiązanej z TNP oraz Oddziału TNP działającego w Łomży w latach 1947-1949.

Praca opatrzona jest wstępem autorstwa Urszuli Kuczyńskiej – obecnego kierownika Skansenu - prezentującym charakterystykę Kurpiowskiej Puszczy Zielonej ze szczególnym, uwzględnieniem przebiegu procesów osadniczych.

Dzieje Skansenu przedstawia J. Jastrzębski w formie klasycznego kalendarium, umieszczając informacje pod cyframi oznaczającymi kolejne lata. Kalendarium nie rozpoczyna się jednak rokiem 1927, kiedy to nastąpiło uruchomienie muzeum jako placówki Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, ale rokiem 1885. Wtedy urodził się w Nowogrodzie Adam Chętnik (zm. 1967), niestrudzony badacz Kurpiowszczyzny, któremu etnografia polska zawdzięcza pokaźną ilość opracowań i in-

formacji na temat kultury materialnej i duchowej „Puszczaków”, jak sami siebie nazywali mieszkańcy tych okolic. Nowogrodzki Skansen powstał dzięki pracowitości i uporowi A. Chętnika oraz jego żony Zofii z Klukowskich Chętnikowej.

Pomiędzy wspomnianym rokiem 1885 a 1927 J. Jastrzębski wprowadza pod różnymi latami informacje dotyczące rozwoju zainteresowań krajoznawczych i etnograficznych A. Chętnika. Do lat 50. XX w. kalendarium stanowi właściwie zapis zmagania badacza o powstanie, utrzymanie i powojenną odbudowę skansenu. Trudności wynikały z problemów finansowych, prawnych (konflikt jaki rozgorzał w latach 30. pomiędzy Chętnikami a władzami PTK), zniszczeń jakie przyniosła ze sobą wojna, braku mecenatu i uregulowań prawnych po jej zakończeniu. Powolna ale systematyczna odbudowa Skansenu rozpoczęła się dopiero w roku 1958. J. Jastrzębski pod kolejnymi latami odnotowuje wyda-

rzenia związane z działalnością placówki stanowiącej oddział Muzeum w Łomży, choć i Skansen i Muzeum zmieniały swoje nazwy. Dowiadujemy się kiedy miało miejsce: uruchamianie kolejnych działów, zestawianie poszczególnych obiektów przenoszonych na teren Skansenu, budowy nowych obiektów magazynowo-administracyjnych i rekreacyjno-turystycznych, remonty i konserwacje, inwestycje melioracyjne, oświetleniowe a nawet sanitarne, wydarzenia kulturalno-oświatowe, sesje i konferencje, ważniejsze zmiany kadrowe, otwieranie wystaw i ekspozycji, inicjatywy wydawnicze. Różnorodność wydarzeń zapisanych w kalendarium stwarza wrażenie kompletności. Dowiadujemy się nawet kiedy w Skansenie założono telefon. A jednak nie uwzględnione zostały (od 1927 r.) lata 1935, 1938, 1940-1943, 1952, 1957, 1982. O ile nie dziwi brak czterech lat wojennych, to zastanawia nie odnotowany rok 1982. Czyżby miało to związek z ówczesną sytuacją polityczną w kraju? Ciekawości czytelnika stałoby się zadość gdyby autor jednak coś pod tą datą umieścił.

J. Jastrzębski wyszedł z założenia, że „odda głos” archiwaliom. Większość informacji podana została w formie cytatów. Dzięki temu zabiegowi spora część książki posiada charakter cennego dokumentu. Autor wykorzystał przedwojenne publikacje A. Chętnika, jego wspomnienia wojenne i listy, fragmenty oficjalnej korespondencji i sprawozdań muzealnych z 2. poł. XX w., znajdujące się w zbiorach Muzeum Północno-Mazowieckiego w Łomży.

Jedyna informacja odnotowana pod rokiem 1933 brzmi następująco: „Otwarto w Nowogrodzie, obok Muzeum, Stację Badań Naukowych Dorzecza Środkowej Narwi w ramach Towarzystwa Naukowego Płockiego. Kierownikiem Stacji został Adam Chętnik, któremu powierzono opracowanie działu etnografii”. Dalej (pod rokiem 1939) czytamy: „Wobec zgromadzenia przez niego kilku tysięcy eksponatów do nowego Muzeum Dorzecza Środkowej Narwi w Nowogrodzie, które miało pozostać jako agenda Towarzystwa Naukowego Płockiego, Chętnik jako kierownik tej nowej placówki miał dzielić czas

między Ostrołęką a Nowogrodem”. Ciekawe są informacje zapisane przez Jastrzębskiego pod rokiem 1947: „W lipcu powstał w Łomży Oddział Towarzystwa Naukowego Płockiego, który objął opieką tworzące się muzeum i Stację Naukową”. Pod rokiem 1949 autor notuje: „W dniu 22 grudnia odbyło się przekazanie, przez Oddział Towarzystwa Naukowego Płockiego, Muzeum w zarząd i użytkowanie Państwa”.

O ile istnienie przed wojną stacji naukowej jest znane i opisywane, to o funkcjonowaniu Oddziału TNP w Łomży wiemy bardzo niewiele. Powojenni badacze płocki wspominają jedynie o opiece TNP nad Muzeum w Łomży pod koniec lat 40¹. Z opublikowanego w „Studiach Łomżyńskich” artykułu Leszka Taborskiego i Jerzego Jastrzębskiego poświęconego Stacji Badań Naukowych Dorzecza Środkowej Narwi wynika, że Oddział TNP powstał w Łomży z inicjatywy miejscowych działaczy a Chętnik rekomendował płockiemu Zarządowi zainteresowane pracą społeczną osoby. Formalnie rozpoczęto działalność na początku sierpnia 1947 r. Prezesem Oddziału został Eugeniusz Kraszewski, sekretarzem Jan Czochoński a skarbnikiem Zdzisław Maciejewski. Oddział uległ likwidacji na przełomie 1949 i 1950 r². Ta niepozorna garść informacji zaczerpnięta przez autorów artykułu z dokumentów znajdujących się w Łomży pozwala jednak mieć nadzieję na odnalezienie w przyszłości dodatkowych źródeł. Zapewne archiwalia TNP wymagają wnikliwszej kwerendy.

Książka J. Jastrzębskiego jest niewątpliwie cennym dokumentem z dziejów muzealnictwa na Mazowszu. 51 fotografii, miniplan Skansenu w Nowogrodzie oraz przypisy umieszczone na końcu książki dopełniają całości. Odrobinę dziegciu w tej beczce kurpiowskiego miodu stanowi znaczna ilość tzw. literówek na kilkunastu pierwszych stronach. Może ona irytować wnikliwego czytelnika, szczególnie w zestawieniu z wartością merytoryczną, doskonałą jakością druku, świetnym papierem i żywymi barwami zdjęć zamieszczonych w publikacji.

Damian Kasprzyk

PRZYPISY

- ¹ Patrz m.in. S. Kostanecki, *Towarzystwo Naukowe Płockie w okresie XX-lecia Polski Ludowej*, „Rocznik Mazowiecki”, T. I, 1967; T. Bodal, *Towarzystwo Naukowe Płockie w latach 1945-1995*, Płock [1995].
- ² L. Taborski, J. Jastrzębski, *Stacja badań naukowych dorzecza środkowej Narwi w Nowogrodzie w latach 1933-1950*, „Studia Łomżyńskie”, T. XII, 2001, s. 262-264.